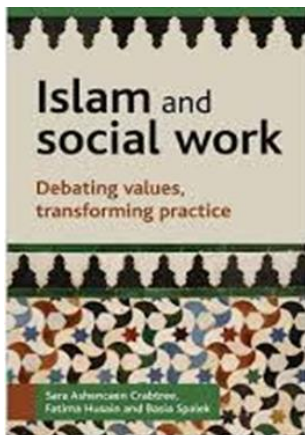

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

รองศาสตราจารย์วรรณาดี พูนพอกสิน¹

Associate Professor Wanwadee Poonpoksinn²

Islam and Social Work: Debating values, transforming practice

อิสลามและสังคมสงเคราะห์: การอภิปรายค่านิยม
การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติ

เขียนโดย: Sara Ashencaen Crabtree, Fatima Husain
and Basia Spalek

ปีที่พิมพ์: 2008

สำนักพิมพ์: The Policy Press

จำนวนหน้า: 198 หน้า

" *Islam and Social Work: Debating values, transforming practice* "

“อิสลามและสังคมสงเคราะห์ : การอภิปรายค่านิยม การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติ”

ในช่วงรอบปีที่ผ่านมา กระแสความเป็นมุสลิมถูกพาดพิงถึงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก มุสลิมยังถูกมองว่าเป็นผู้กระทำผิด เป็นต้นเหตุของสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ ความน่าสนใจดังกล่าวนำไปสู่การให้ความสนใจของผู้คนต่อทุกรายละเอียดในศาสนาอิสลาม ในความเป็นมุสลิม สำหรับสังคมไทย นอกเหนือจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ยาวนานมากกว่า 10 ปีที่ความเป็นมุสลิมมักถูกโยงให้เข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะผู้ก่อให้เกิดความไม่สงบ ในรอบปีที่ผ่านมา ยังมีการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยของ “มุสลิมโรฮิงจา”(Rohingya) กลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาอิสลามในประเทศพม่า ชาวจีนมุสลิม

¹อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² Lecture at Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

ชนชาติ “อุยกูร์” (Uyghur) เชื่อมโยงไปถึงการวางระเบิดศาลพระพรหมใน กรุงเทพมหานคร มากไปกว่านั้น ที่ดูเป็นการก่อการร้ายสากลที่สร้างความรุนแรง ความหวาดกลัว ในหลายพื้นที่ของโลก มีการกล่าวหาตักเตือนว่ามีความเกี่ยวข้องหรือเป็นการกระทำของ “ไอซิส” (Islam State of Iraq and al-Sham: ISIS) ซึ่งหมายถึงรัฐอิสลามในอิรักและอัล-ชาม (ซีเรีย) เหล่านี้ทำให้ผู้ที่ไม่มีความรู้และไม่เข้าใจในศาสนาอิสลามอย่างแท้จริงต่างออกมาวิพากษ์วิจารณ์ถึงหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม และความโหดร้ายของมุสลิม จนเกิดกระแสการต่อต้าน รังเกียจมุสลิมไปทั่วโลก ...ในขณะที่อีกมุมของโลก หลายคนอาจมองไม่เห็น หรือมองข้ามความรุนแรง ไม่ได้ยินเสียงของมุสลิมที่เป็นผู้ถูกกระทำ ความรุนแรง ความสูญเสียที่มุสลิมได้รับอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานานจนไม่อาจประเมินค่าการสูญเสียได้ พวกเขาถูกกระทำให้อยู่ในสถานการณ์เช่นนั้นจนแทบจะเป็นเรื่องปกติของชีวิตประจำวัน การก่อการร้ายที่เกิดขึ้นถูกทำให้เป็นความปกติ เจ็บ ไม่มีเสียง ไม่มีพลังที่จะไปต่อรองกับใคร เมื่อเทียบกับประเทศใหญ่ๆ ที่อำนาจของเสียงที่มีทำให้กลายเป็นเรื่องใหญ่โต อาวุธที่ครอบครองพร้อมที่จะจัดการกับผู้เกี่ยวข้องอย่างรุนแรง โดยการตัดสินใจผิดเอง และไม่สนใจว่าผู้ได้รับผลกระทบจะเป็นใครบ้าง เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ของปาเลสไตน์ ซีเรีย อิรัก และประเทศมุสลิมอื่นๆ สถานการณ์ที่ดูเหมือนเป็นการลงโทษมุสลิมผู้กระทำผิดของประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทประหนึ่งศาลโลกเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดกระแสการต่อต้านความเป็นมุสลิมของบุคคลในเกือบทุกประเทศทั่วโลก มุสลิมกลายเป็นภาพตัวแทนของความรุนแรง ความโหดร้าย ความน่ากลัว อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม บทวิจารณ์หนังสือในครั้งนี้ มิได้มุ่งไปที่ความรุนแรงที่เกริ่นนำในข้างต้น แต่เป็นหนังสือที่พยายามสะท้อนภาพและอภิปรายถึงหลักคำสอนของมุสลิมในเกือบทุกด้านที่มีความเป็นอัตลักษณ์ เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตซึ่งผนวกรวมการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน เนื้อหาอาจช่วยสร้างความเข้าใจต่อมุสลิมได้ในบางบริบทและบางพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีการอธิบายเล็กน้อยถึงสงครามศาสนา (ญิฮาด) ในบทนำด้วย เป้าหมายของหนังสือ “อิสลามและสังคมสังเคราะห์” พยายามอธิบายและชี้ให้เห็นวัฒนธรรมมุสลิมที่ผู้เกี่ยวข้องต่างต้องเรียนรู้และให้ความเคารพในคำสอนที่มี

ความเฉพาะ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ผู้วิจารณ์ซึ่งมีความเป็น “คนใน” มีความสนใจงานด้านสังคมสงเคราะห์สำหรับมุสลิมเป็นพิเศษ แต่แทบไม่มีหนังสือเล่มใดที่มีในท้องสมุดต่างๆ ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ชัดเจน เป็นเรื่องเป็นราว ในที่สุดก็ได้รับความอนุเคราะห์จากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการซื้อหนังสือเล่มนี้ เพื่อให้ผู้เขียนและผู้สนใจได้ศึกษาและเข้าใจในงานสังคมสงเคราะห์สำหรับมุสลิมชัดเจนมากขึ้น จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

สาระสำคัญ

หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติต่างๆ ของมุสลิม และบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ภายใต้วัฒนธรรม วิถีชีวิตต่างๆ ของมุสลิม โดยผู้เขียนทั้ง 3 ท่าน มีความสนใจ และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับมุสลิม 1 ใน 3 เป็นมุสลิมที่มีพื้นฐานครอบครัวมาจากประเทศปากีสถาน ปัจจุบันเป็นนักวิจัย ส่วนผู้เขียนอีก 2 ท่านเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย สอนด้านสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ และอีกท่านสอนด้านอาชีวศึกษา โดยทั้งหมดปัจจุบันปฏิบัติงานในประเทศอังกฤษ เนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอแบ่งออกเป็น 8 บท ดังรายละเอียด

บทที่ 1 บทนำ

ผู้เขียนเกริ่นนำถึงตำราด้านสังคมสงเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติพันธุ์ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนน้อยมากในชั้นหนังสือทั่วไป โดยการเขียนหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนออกตัวว่าเป็นความพยายามในการเขียนอย่างมีสติที่จะหลีกเลี่ยงการนำข้อมูลจากจุดหนึ่งไปรวมกับอีกแห่ง ผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลทั่วไปของมุสลิมในสหราชอาณาจักร และมีบางส่วนที่กล่าวถึงความสำคัญของการญาติ (สงครามศาสนา) อย่างไรก็ตาม การเขียนหนังสือนี้มีเจตนาอย่างเปิดเผยไปที่การสร้างความเข้าใจต่อความต้องการของผู้ใช้บริการมุสลิม ซึ่งมีพื้นฐานความแตกต่างในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ภูมิภาค วัฒนธรรม และสังคมเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังสรุปให้เห็นว่าเนื้อหาแต่ละบท กล่าวถึงรายละเอียดอะไรบ้าง โดยผู้เขียนได้ชี้แจงว่าเนื้อหาต่างๆ ภายในเล่ม ได้พิจารณาทั้งในมุมของความเป็นคนนอกและคนใน มีการอธิบายถึงเชื้อชาติและชาติพันธุ์ ที่มีความเกี่ยวข้องในงานสังคมสงเคราะห์

และอิทธิพลของลัทธิหลังสมัยใหม่ (postmodernism) รวมถึง การสะท้อนต่อการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ในส่วนของท้ายบทนี้ ผู้เขียนทั้ง 3 ท่าน ได้เล่าประวัติของตนเอง เกี่ยวกับครอบครัว การศึกษา ความสนใจที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม ซึ่งข้อมูลพื้นฐานของผู้เขียนเช่นนี้ สะท้อนได้ชัดเจนถึงการอธิบายบางมุมของเนื้อหาที่ปรากฏในงานเขียน ประเด็นต่างๆ ที่นำเสนอในบทต่อไป บ่งบอกถึงความเป็น คนนอก และ คนใน ของผู้เขียนได้อย่างชัดเจนตามที่ตั้งใจจะให้เป็น

บทที่ 2 ประชาชาติมุสลิม: บริบทและแนวคิด

ผู้เขียนอธิบายถึงความสำคัญของคัมภีร์อัลกุรอาน อัลหะดิษ และกฎหมายอิสลาม ที่เป็นหลักการพื้นฐานของมุสลิมที่นำไปสู่การปฏิบัติ อัลกุรอานเป็นคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ขณะที่กฎหมายอิสลาม (ชารีอะห์) เปิดกว้างต่อการตีความ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในบริบทของวัฒนธรรม-สังคม ที่มีความเฉพาะ นอกจากนี้นี้ยังกล่าวถึงความหมายของศาสนาอิสลามและมุสลิม หลักการปฏิบัติพื้นฐานของประชาชาติ ทั้ง 5 ประการ (รูกนอิสลาม) ได้แก่ การปฏิญาณตน การละหมาด การถือศีลอด การบริจาคซะกาต และการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ กล่าวถึง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น มัสยิด อัลกะบะฮ์ รวมไปถึงเรื่องเพศและอิสลาม โดยเฉพาะสถานภาพของสตรีมุสลิม วัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณี ความหลากหลายของนิกาย เช่น สุหนี่ ชีอะห์ ความรุนแรงระหว่างสองนิกายนี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ความเป็นชาตินิยมและการยังคงหลักการเดิม การย้ายถิ่นและชุมชนมุสลิมในยุโรป การเมืองและการแสวงหาตัวตน

บทที่ 3 การศึกษาสังคมสงเคราะห์และอิสลาม

กล่าวถึงการเลือกปฏิบัติในการศึกษาสังคมสงเคราะห์ โลกาวัดันและสังคมสงเคราะห์ การสอนความหลากหลายทางวัฒนธรรม การศึกษาที่โดดเด่น ค่านิยมสังคมสงเคราะห์ ค่านิยมของผู้นับถือศาสนาอิสลามซึ่งไม่ค่อยปรากฏให้เห็นในตำราเล่มอื่นๆ เช่น การให้ความสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีและสวัสดิการของชุมชน ทุกคนทั้งชายและหญิงได้รับการยกย่องในฐานะที่มีความเท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพของบุคคลและภาระผูกพันของชุมชนที่มีต่อบุคคล จิตสำนึกและความสอดคล้องกำหนด

ความรู้สึกของบุคคลต่อการมีความรับผิดชอบและการผูกพัน และการปรึกษาหารือระหว่างกันที่ยังคงมีความสำคัญต่อการสร้างสัมพันธภาพ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงหลักการศรัทธาของศาสนาอิสลาม (รูกนอิหม่าน) 6 ประการ ได้แก่ การศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว การศรัทธาในบรรดามลาอิกะห์ การศรัทธาในศาสนทูต การศรัทธาในคัมภีร์ การศรัทธาในวันสิ้นโลก และการศรัทธาในการกำหนดสภาวะการณ์ต่างๆ มาจากพระเจ้า นอกจากนี้มีการกล่าวถึงสวัสดิการของชุมชนซึ่งมุ่งเน้นไปที่เรื่องของชะกาด เสรีภาพของบุคคลและมาตรฐานทางสังคม ความขัดแย้งในค่านิยม จิตวิญญาณ ญาณวิทยาและจักรวาลวิทยา การประเพณีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่น่าสนใจที่สุดในบทนี้คือ การนำเสนอโมเดลสังคมสงเคราะห์ของมุสลิม นับตั้งแต่การประเพณี แผนการดำเนินการ และกระบวนการที่แพร่หลาย (อ้างอิงใน Barise, 2005)

บทที่ 4 ความสัมพันธ์ทางเพศ และความเป็นศูนย์กลางของครอบครัว

สัญญาณวิทยาของครอบครัว กล่าวถึงบทบาทเพศชายในครอบครัว การมีภรรยา 4 คน อย่างไรก็ตาม โครงสร้างครอบครัวมุสลิมยังคงมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับการบังคับของรัฐและกฎหมาย รวมไปถึงความเป็นพลวัตรของประเพณีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของสังคมนั้นๆ ส่วนการแต่งงาน ในมิติของกฎหมายเป็นช่องทางการมีเพศสัมพันธ์ ในขณะที่ความเป็นพรหมจรรย์มีความสำคัญยิ่ง กล่าวถึงสตรีมุสลิมควรต้องแต่งงานกับผู้ที่มีศรัทธาในศาสนา ในขณะที่ชายสามารถแต่งงานกับหญิงต่างศาสนาได้ การเป็นบิดามารดาและการเลี้ยงดูเด็ก อิสลามยอมรับว่าการแต่งงานเป็นช่องทางเดียวของภาวการณ์เป็นบิดามารดา การแต่งงานและความเป็นบิดามารดายังคงเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของชีวิตมุสลิม ความสัมพันธ์ทางเพศ ความสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางเพศ ความพอประมาณและความเหมาะสม-กล่าวถึงความเหมาะสมของสตรีในการมีเพื่อนต่างเพศ การแต่งกาย การคลุมฮิญาบ ภาพของความเป็นผู้หญิงยุคโลกาภิวัตน์หรือความงามของผู้หญิงในฐานะสินค้าโภคภัณฑ์ในประเทศตะวันตก และความคิดของอิสลามต่อความเป็นผู้หญิงที่ได้รับการคุ้มครองโดยผู้ชาย ที่ถูกซ่อนไว้ภายใต้ฮิญาบ นักคิดบางท่านให้มุมมองที่น่าสนใจต่อฮิญาบว่า “การปกคลุมและการเปลือยเปล่าต่างเป็นคนละด้านของเหรียญเดียวกัน”

บทที่ 5 การทำงานกับครอบครัว

ผู้เขียนพยายามถ่ายทอดถึงมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาททางเพศที่มีการคำนึงถึงรายได้ และหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตร อย่างไรก็ตาม อาจมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในโลกตะวันตกที่มีโอกาสต่าง ๆ มากขึ้น แม้การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อสังคมและผู้หญิงเอง แต่อาจเกิดความขัดแย้งขึ้นในครอบครัวที่ส่งผ่านวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น และความเป็นเพศ โดยความขัดแย้งนี้อาจนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัวได้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังนำเสนอถึงวิกฤตครอบครัวอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นความต้องการที่จะมีสิทธิในการเลือกคู่ครองเองมากกว่าที่บิดามารดาเลือกให้ รกร่วมเพศ การผ่าตัดแปลงเพศ นอกจากนี้ ยังอธิบายถึงการหย่าซึ่งเป็นที่อนุญาตในอิสลาม แต่ไม่สนับสนุนให้กระทำ ทั้งหญิงและชายต่างมีสิทธิที่จะเป็นผู้เริ่มต้นการหย่า แต่ภายใต้เงื่อนไขที่ต่างกัน ในการทำงานกับครอบครัวนี้ ผู้เขียนไม่ละเลยที่จะกล่าวถึงเรื่องอื่นๆ ด้วย เช่น รูปแบบความรุนแรงในครอบครัว การล่วงละเมิดทางเพศของคู่สมรส การบังคับให้แต่งงาน การฆาตกรรม-ความเป็นเกียรติและความรุนแรงในครอบครัว การล่วงละเมิดเด็ก การข่มขืน และการอุปถัมภ์เด็ก

บทที่ 6 ประเด็นสุขภาพและครอบครัวมุสลิม

กล่าวถึงประเด็นทางสุขภาพที่เป็นวัฒนธรรมเฉพาะ ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์ในทีมสหวิชาชีพสุขภาพควรต้องมีการแลกเปลี่ยนค่านิยมกับวิชาชีพอื่น โดยในที่นี้ กล่าวถึงการเจริญพันธุ์ และการคุมกำเนิดที่ยังคงมีความเห็นและการปฏิบัติที่หลากหลาย การทำแท้งที่มีความเชื่อร่วมกันในกลุ่มมุสลิมว่า วิญญาณจะถูกใส่เข้าไปในร่างเด็กหลังจากการปฏิสนธิ 120 วัน หลังจากนี้การทำแท้งในอิสลามไม่เป็นที่อนุมัติ อย่างไรก็ตาม การทำแท้งยังมีความเห็นที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการตั้งครรภ์ที่เดือนแล้วก็ตาม มีการกล่าวถึงการขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย มิใช่มีการดำเนินการเพียงในชุมชนมุสลิมเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีการดัดอวัยวะเพศหญิง ซึ่งการวิเคราะห์ของนักสตรีนิยมเป็นที่น่าสนใจว่า รากฐานของการทำเช่นนี้เป็นการควบคุมสัมพันธ์ภาพทางเพศของผู้หญิง ผลที่ตามมาการกระทำเช่นนี้ทำลายความสมบูรณ์ทางเพศ-จิตใจ-ร่างกาย ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาระยะยาว

ของชีวิต มีความเชื่อมโยงพัฒนาการ กิจกรรมทางเพศ และการให้กำเนิดบุตร และจะส่งผลต่อความเสียหายระยะยาวของกระเพาะปัสสาวะและลำไส้ ในส่วนของคนพิการ โดยหลักการพื้นฐานของอิสลามไม่ได้ให้รังเกียจคนพิการ ยังสนับสนุนให้ใส่ใจในความต้องการของพวกเขา อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศมุสลิม มีทัศนคติด้านลบต่อเด็กในครรภ์ที่พิการ การให้กำเนิดทารกพิการเป็นความอัปยศ รวมถึงหนังสือได้อธิบายถึงความสำคัญในระยยะสุดท้ายของชีวิตที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานหลายครั้ง สำหรับการเตรียมตัวสำหรับความตายตั้งแต่ช่วงต้นๆ ของชีวิต

บทที่ 7 ชุมชนมุสลิม อาชญากรรม ความเป็นเหยื่อ และกระบวนการยุติธรรม

ผู้เขียนอธิบายถึงประเด็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนมุสลิม ทั้งงานวิจัยที่มีการศึกษาในอังกฤษ รวมถึงประเทศอื่นๆ ด้วย ชุมชนมุสลิมในฐานะที่เป็นเหยื่อของอาชญากรรม มุสลิมในฐานะผู้กระทำผิดทางอาชญากรรม และการโต้ตอบกระบวนการยุติธรรมต่อความเป็นเหยื่อ เมื่อพิจารณาถึงความเป็นเหยื่อ นับเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณาชุมชนมุสลิมในฐานะที่เป็นสมาชิกของเชื้อชาติ/ชุมชนชาติพันธุ์ เช่นเดียวกับการเป็นสมาชิกของกลุ่มศาสนา สิ่งเหล่านี้ทำให้มุสลิมมีความเสี่ยงสูงที่จะอยู่ในประเภทของอาชญากรรมอันเนื่องมาจากชาติพันธุ์ เช่นเดียวกับความเกี่ยวเนื่องทางศาสนาของพวกเขา ในขณะเดียวกัน หนทางในกระบวนการของความเป็นเหยื่อ อาจจะเป็นผลมาจากอัตลักษณ์ส่วนบุคคลในความสัมพันธ์ต่อชาติพันธุ์ เช่นเดียวกับศาสนาอิสลามของพวกเขา

บรรยากาศในสังคมโลกปัจจุบัน คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ชนกลุ่มน้อยมุสลิมกำลังได้รับความสนใจที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากตำรวจและระบบรักษาความปลอดภัยของประเทศนั้นๆ

บทที่ 8 ข้อสังเกตที่เป็นบทสรุป

ผู้เขียนสื่อสารให้เห็นถึงว่า หนังสือเล่มนี้ เป็นสฤตยอดของกิจกรรมงานเขียนที่มีความทะเยอทะยาน ความพยายามที่จะนำเสนอ แนะนำต่อนักสังคมสงเคราะห์ ในมิติของปรัชญาและการปฏิบัติของมุสลิม แม้ว่าขอบเขตของหนังสือจะกว้างแต่ก็มีรายละเอียด

จำนวนมาก ซึ่งคงเป็นไปได้ที่จะให้หนังสือเล่มนี้เต็มไปด้วยความยุติธรรมของข้อมูลทุกด้าน อย่างไรก็ตามการสื่อสารในหนังสือเล่มนี้ อยู่บนหลักการพื้นฐานของสังคมสงเคราะห์ “ความเป็นปัจเจก” รวมไปถึงอีกหลักการที่มีความสอดคล้องกัน คือ “การเคารพบุคคล” อย่างไรก็ตาม ค่านิยมสังคมสงเคราะห์ต่อการให้บริการต่อมวลมนุษยชาติ เป็นสิ่งที่เหมาะกับหลักการของศาสนาอิสลามที่ควรเน้นการดูแลและการหนุนถนอมกัน การยืนอยู่เคียงข้างความยุติธรรมทางสังคมซึ่งพบในแนวคิดของ “ชะกาต”

ทิศทางในอนาคตสำหรับการวิจัย เนื่องจากมีหลายประเด็นที่ยังต้องการคำอธิบายที่ทำให้เข้าใจในเชิงลึกมากขึ้น ความตระหนักที่ควรคำนึงถึงต่อไป คือ ความต้องการด้านสุขภาพของผู้ป่วยมุสลิม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีคนพิการ ดังนั้น วิจัยที่ควรมีการดำเนินการ คือ การป้องกันการละเมิดสตรีมุสลิมที่อยู่ในครอบครัวและชุมชน และในส่วนของประเด็นอาชญากรรม แม้ว่าพวกเขาจะเป็นเหยื่อของอาชญากรรมจำนวนไม่น้อย แต่ก็ยังมีบางส่วนที่มีความเกี่ยวข้องในฐานะเป็นผู้กระทำผิด ผู้เขียนมีความหวังว่าจะมีนักปฏิบัติด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีความชำนาญในประเทศอังกฤษมากขึ้น ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คงไม่เป็นการเกินเลยที่ต้องยอมรับว่าไม่เคยมีการให้ความรู้และความร่วมมือในอาชีพด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นนี้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการสร้างความเข้าใจนั้น

ในฐานะที่ผู้วิจารณ์เป็นมุสลิมไทย ต้องยอมรับว่าหนังสือ “Islam and Social Work: Debating values, transforming practice” มีความน่าสนใจ มีกรณีศึกษาที่พยายามนำเสนอความหลากหลายของวัฒนธรรมมุสลิมในพื้นที่ต่างๆ มิใช่เพียงแต่ในยุโรป อย่างไรก็ตาม ความยากของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การทำความเข้าใจในภาษาที่ผู้เขียนใช้ภาษาที่มีความหมายเฉพาะของหลักคำสอนในอิสลาม รวมไปถึงการที่ผู้เขียนมีการนำภาษาอาหรับมาใช้ประกอบ และบางส่วนไม่มีการอธิบายความหมายของคำนั้นเป็นการเฉพาะ จึงทำให้มีความยากต่อการเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น นอกจากนี้ สิ่งที่ผู้อ่านจะพบในกรณีศึกษาหรือคำอธิบายต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือ อาจทำให้ความรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมบางอย่างระหว่างเพศ โดยเฉพาะกรณีศึกษาเกือบทั้งหมดเกี่ยวข้องกับสตรีมุสลิมที่

ได้รับผลกระทบต่างๆ จากนโยบาย จากวัฒนธรรม จากหลักคำสอนของศาสนา รวมไปถึงจากผู้ชายซึ่งมีบทบาทเป็นผู้ตัดสิน เป็นผู้นำครอบครัว

อย่างไรก็ตาม ในมิติของสังคมสงเคราะห์ ต้องยอมรับว่าหนังสือเล่มนี้ (น่าจะ) เป็นเล่มแรกที่พยายามถ่ายทอดบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ผ่านวัฒนธรรมเฉพาะของชาวมุสลิมในบางพื้นที่ของโลกที่น่าสนใจเช่นกัน สำหรับผู้วิจารณ์แล้ว ประเด็นสำคัญคงมีได้อยู่ที่ หนังสือนี้ทำให้ผู้อ่านทราบบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ใช้บริการมุสลิมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเคารพด้วยการแสดงออกอย่างเข้าใจในความต่างด้านวัฒนธรรมของมุสลิม และวัฒนธรรมของศาสนิกอื่นที่มีใช้เพียงกลุ่มมุสลิมเท่านั้น การเคารพในที่นี้ มิได้มีเป้าหมายที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตามหลักคำสอนดั้งเดิมของศาสนา หรือการอภิปรายค่านิยมให้เป็นไปตามความเชื่อของผู้ให้บริการ แต่เป็นการปฏิบัติงานที่แสดงถึงความเคารพ ให้เกียรติ เข้าใจในวัฒนธรรม ไม่ตีตราผู้ใช้บริการ การเรียนรู้ความหลากหลายของวัฒนธรรมมุสลิม การปฏิบัติในโลกตะวันตกอาจเหมือนหรือต่างกับวัฒนธรรมของโลกตะวันออก อันเนื่องมาจากการตีความหลักคำสอนที่ต่าง ความเคร่งครัด ความยืดหยุ่น และบริบทอื่นๆ ที่อาจต่างกัน ส่งผลให้แนวปฏิบัติ หรือสิ่งที่ศาสนานุญาตให้ปฏิบัติมีความต่างกันในแต่ละพื้นที่ สิ่งนี้ต่างหากที่เป็นความท้าทายในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ที่ต้องเรียนรู้ในเชิงลึก เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และนำไปสู่การปฏิบัติงานที่*เคารพในความเป็นบุคคล* และวัฒนธรรมของผู้อื่น...ท้ายที่สุดแล้ว ผู้วิจารณ์ขออนุญาตเชื่อมโยงไปถึงความรุนแรงที่มีการเกริ่นนำในส่วนต้นของบทวิจารณ์นี้ เชื่อมมันเสมอว่า ทุกการปฏิบัติ หลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ มีตรรกะ มีความเป็นเหตุเป็นผลอยู่ในนั้น และพวกเราทุกคนที่เป็น*มุสลิม*ตัวจริง ต่างรักในเพื่อนมนุษย์ ปฏิเสธความรุนแรง และปรารถนาให้มีความรัก ความสันติ ความสงบสุข เกิดขึ้นต่อมวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง

.....